

Janusz Symonides

Uniwersytet Warszawski

ROSZCZENIA DO BIEGUNA PÓŁNOCNEGO W ŚWIETLE KONWENCJI O PRAWIE MORZA (UNCLOS)

1. Zapowiedź Kanady zgłoszenia roszczenia do rozszerzonego szelfu kontynentalnego w Arktyce obejmującego biegun północny

Kanada ratyfikowała Konwencję o prawie morza 7 grudnia 2003 r. i była zobowiązana, jak stwierdza art. 4 aneksu II do konwencji, do złożenia zgłoszenia (informacji) do Komisji Granic Szelfu Kontynentalnego dotyczącego proponowanej granicy zewnętrznej szelfu wychodzącego poza 200 mil, w ciągu 10 lat. Zgodnie z tym terminem, 6 grudnia 2013 r. Kanada przesłała Komisji tylko częściowe zgłoszenie dotyczące granic szelfu na Oceanie Atlantyckim¹. W odniesieniu do szelfu kontynentalnego na Oceanie Arktycznym przedstawiła jedynie wstępną informację, zapowiadającą przedstawienie w późniejszym czasie formalnego zgłoszenia².

Proponowany przebieg granic kanadyjskiego rozszerzonego szelfu na Oceanie Atlantyckim, nieprzekraczającego przewidzianych w konwencji 350 mil, nie wywołał szczególnej debaty i krytyki. Ostatecznej oceny zgodności kanadyjskiego wniosku z art. 76 konwencji dokonała Komisja Granic Szelfu Kontynentalnego. Wprawdzie zakłada on włączenie znacznego, bo obejmującego 1,2 mln km² dna Oceanu Atlantyckiego w obręb szelfu kanadyjskiego, jednak oparty jest na zebranych danych naukowych. Zgłoszenie obejmuje granice w trzech częściach Oceanu Atlantyckiego: na Morzu Labradorским, w części nazywanej Grand Banks i w Nowej Szkocji. Proponowana granica oparta jest na 732 określonych punktach wskazanych na załączonych mapach. Punkty te spełniają wymogi sformułowane w art. 76 i nie przekraczają dozwolonych 60 mil długości między nimi.

¹ Government of Canada, Partial Submission of Canada to the Commission on the Limits of the Continental Shelf regarding its continental shelf in the Atlantic Ocean, CDA-ATL-ES, SPLOS/72, Her Majesty the Queen in Right of Canada, 2013.

² Możliwość składania wstępnej informacji poprzedzającej oficjalne zgłoszenie jest także dopuszczalne w związku z decyzją podjętą przez spotkanie państw stron konwencji. Szerzej kwestia ta jest przedstawiona w dalszej części artykułu.

Ostateczne rozgraniczenie szelfu z państwami przylegającymi i leżącymi naprzeciwko zostanie przeprowadzone w drodze porozumienia. Już w trakcie przygotowywania wniosku państwa te – Dania i Stany Zjednoczone – zgodziły się, że nie będą kwestionować jego rozpatrywania przez Komisję. Oficjalnie stanowisko to zostało potwierdzone w nocy duńskiej z 6 stycznia 2014 r., skierowanej do Sekretarza Generalnego Sekretarza Generalnego NZ³.

W przeciwieństwie do zgłoszenia w odniesieniu do Oceanu Atlantyckiego wstępna informacja dotycząca Oceanu Arktycznego stała się przedmiotem ostrej krytyki i kontrowersji, także w samej Kanadzie, i to z kilku powodów. Jak wynika z wielu komentarzy, Kanada nie zdecydowała się na przedłożenie wcześniej przygotowanego zgłoszenia, które nie obejmowało roszczeń do bieguna północnego. Zgodnie z nim granica zewnętrzna szelfu kontynentalnego miała przebiegać na południe od bieguna północnego. Rząd stanął jednak na stanowisku, że należy przygotować zgłoszenie, które obejmowałoby także biegun północny, w związku z czym zwrócił się do naukowców i zainteresowanych instytucji o wykonanie dodatkowej pracy i zebrania dowodów naukowych uzasadniających włączenie bieguna północnego do kanadyjskiego szelfu⁴. Na konferencji prasowej 9 grudnia 2013 r. minister spraw zagranicznych, John Baird, formułując po raz pierwszy oficjalne roszczenie Kanady do bieguna północnego, nie kwestionował informacji, że premier Stephen Harper w ostatniej chwili stanął na stanowisku, że biegun północny musi być włączony do zmienionego zgłoszenia kanadyjskiego. Objasnia to sytuację, że mimo ponad dziesięciu lat badań dna i wydania 200 mln USD Kanada nie dysponuje jeszcze danymi naukowymi, które uzasadniałyby to roszczenie. Powstała sytuacja, w której rząd określił przebieg granicy zewnętrznej szelfu na Oceanie Arktycznym, wskazując, że ma nie tylko obejmować biegun, ale przebiegać aż 200 mil poza nim i zażądał od naukowców, by to udowodnili⁵. Kwestia włączenia bieguna północnego w obręb kanadyjskiego szelfu kontynentalnego stała się też atutem i argumentem w polityce wewnętrznej rządu kanadyjskiego, w rozgrywce wyborczej konserwatystów z liberałami, których oskarża się o rezygnację z obrony praw do bieguna.

Przekonującą krytykę i wątpliwości dotyczące roszczenia do bieguna północnego przedstawił Michael Byers, uznany autorytet kanadyjski w kwestiach prawa międzynarodowego związanego z Arktyką⁶. Potwierdza on polityczny

³ Permanent Mission of Denmark to the United Nations, New York, 6 January 2014, Ref. No 119.N.8.

⁴ Por. J. Hume, *Canada Submits Atlantic, Arctic Continental Shelf Claims*, Parliamentary Bureau, December 9, 2013; *Arctic claim will include North Pole, Baird pledges as Canada delays full seabed bid*, The Globe and Mail, December 9, 2013; S. Chase, *Harper orders new draft of Arctic seabed claim to include North Pole*, The Globe and Mail, December 4, 2013; *Canada makes claim for North Pole despite lack of scientific evidence*, Global News, December 9, 2013.

⁵ To tłumaczy sytuację, dlaczego nie sporządzono pełnej i dokładnej mapy dna Oceanu Arktycznego w części obejmującej Wzgórze Mendelejewa i Łomonosowa, których powiązanie kanadyjskim szelfem kontynentalnym stanowić ma podstawę roszczeń do bieguna północnego.

⁶ Podane za, *Canada Plans Claim That Would Include North Pole*, The Associated Press, December 9, 2013, <http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=249835248>, 10.12.2013.

charakter roszczenia. Premier nie chce być postrzegany jako polityk, który „oddał” biegun północny Rosji czy Danii, nawet jeśli fakty naukowe nie uzasadniają roszczenia do niego i mimo prywatnego przekonania, że stanowisko to jest nie do utrzymania. M. Byers wskazuje, że biegun północny leży po duńskiej stronie Wzgórza Łomonosowa, a w ciągu pięciu, dziesięciu czy dwudziestu lat Kanada przekona się, że biegun do niej nie należy. Wysuwanie tego roszczenia naraża też Kanadę na niepotrzebny konflikt z Rosją.

Na marginesie debat dotyczących roszczenia do bieguna północnego należy sformułować dwie uwagi. Przedstawienie granicy zewnętrznej szelfu jako „ostatniej granicy państwowej”, a roszczeń do bieguna jako rozciągnięcie suwerenności, jest niezgodne z prawem międzynarodowym. Szelf kontynentalny nie jest morskim terytorium państwa. W skład terytorium państwowego wchodzi tylko wody wewnętrzne i morze terytorialne. Na szelfie kontynentalnym, zgodnie z art. 77 konwencji, państwo nadbrzeżne wykonuje suwerenne prawa „w celu eksploracji i eksploatacji jego zasobów”. Szelf daje prawa suwerenne do dna, nie zmienia natomiast sytuacji znajdujących się nad nim wód morskich, które pozostają częścią morza otwartego, w których obowiązują wolności żeglugi, przelotu, rybołówstwa czy badań naukowych.

Również uwagi dotyczące rzekomych bogactw naturalnych znajdujących się na dnie wokół bieguna północnego czy w paśmie Wzgórz Mendelejewa i Łomonosowa nie są do końca przekonujące. Na szelfie arktycznym znajdują się ogromne bogactwa naturalne, ale jak się zauważa, są one na głębokościach do około pięciuset metrów, natomiast można wątpić czy na głębokościach trzech czy czterech tysięcy metrów na biegunie czy w skałach pochodzenia wulkanicznego w paśmie Wzgórz Mendelejewa i Łomonosowa w ogóle znajdują się jakiegokolwiek zasoby naturalne. Nie ulega też wątpliwości, że ewentualna eksploatacja na tych głębokościach w warunkach arktycznych jest wielce problematyczna.

Zgłaszając oficjalnie (we wstępnej informacji i w oświadczeniach organów państwa) roszczenie do bieguna północnego, Kanada stała się pierwszym państwem arktycznym, które zdecydowało się na taki krok. Rosja w 2001 r. w zgłoszeniu przedstawionym Komisji, sformułowała roszczenie sięgające do, ale nie obejmujące, bieguna północnego⁷. Do oceny roszczeń kanadyjskich niezbędne jest krótkie przedstawienie postanowień konwencji o prawie morza, dotyczących

⁷ Umieszczenie w sierpniu 2007 r. przez ekspedycję statku badawczego „Akademik Fiodorow” tytanowej flagi rosyjskiej na biegunie północnym próbowano interpretować jako próbę zgłoszenia roszczenia do bieguna północnego, opartą na symbolicznym zawłaszczeniu. W prasie światowej pojawiły się liczne artykuły o dramatycznych tytułach, mówiących o początku „zimnej wojny”, o „wyścigu do bieguna północnego”, o „nowej gorączce złota”, o „walce na szczycie świata”, o „konieczności ratowania bieguna północnego”. Nie do końca uspokoiły atmosferę zapewnienia prezydenta, premiera i ministra spraw zagranicznych Rosji, że postępuje ona zgodnie z prawem międzynarodowym, a jej roszczenia zostaną rozstrzygnięte przez Komisję Granic Szelfu Kontynentalnego, na podstawie danych naukowych udowadniających tezę, że Wzgórze Łomonosowa jest przedłużeniem szelfu beryjskiego.

warunków, od spełnienia których zależy uznanie przez Komisję roszczeń wychodzących poza granicę 350 mil, związanych z interpretacją sytuacji prawnej Wzgórz Alfa, Mendelejewa i Łomonosowa.

2. Prawa państwa nadbrzeżnego do szelfu kontynentalnego wychodzącego poza 200 mil i warunki uznania jego granicy zewnętrznej

Zgodnie z artykułem 76 konwencji o prawie morza: „1. Szelf kontynentalny państwa nadbrzeżnego obejmuje dno morskie i podziemie obszarów podmorskich, które rozciągają się poza jego morzem terytorialnym na całej długości naturalnego przedłużenia jego terytorium lądowego aż do zewnętrznej krawędzi obrzeża kontynentalnego albo na odległość 200 mil morskich od linii podstawowych, od których mierzy się szerokość morza terytorialnego, jeżeli zewnętrzna krawędź obrzeża kontynentalnego nie sięga tej odległości”.

Koncepcja szelfu kontynentalnego przeszła daleko idącą ewolucję od jednostronnych roszczeń poprzez regulacje IV konwencji genewskiej z 1958 r. do obecnie obowiązujących postanowień konwencji o prawie morza z 1982 r. Dla jej wykształcenia zasadnicze znaczenie miała proklamacja prezydenta Harry’ego Trumana z 1945 r. dotycząca dna morskiego. Stany Zjednoczone ogłosiły w niej, że zasoby naturalne dna morskiego szelfu kontynentalnego znajdującego się poza morzem otwartym, lecz przylegającym do ich wybrzeży, należą do Stanów Zjednoczonych oraz podlegają ich jurysdykcji i kontroli. Przyjęta na I konferencji prawa morza w 1958 r. IV konwencja wprowadziła do prawa międzynarodowego uzgodnioną koncepcję szelfu kontynentalnego. Szelf kontynentalny został w niej zdefiniowany jako „dno morskie i podziemie obszarów morskich przylegających do wybrzeża, lecz znajdujących się poza obszarem morza terytorialnego do głębokości 200 metrów lub poza tę granicę, jeżeli głębokość znajdujących się nad nim wód pozwala na eksploatację zasobów naturalnych wymienionych obszarów”. Kryterium możliwości eksploatacyjnych było krytykowane jako nieprecyzyjne i podlegające różnym interpretacjom. Jej przyjęcie otworzyło drogę nowym roszczeniom, gdyż w latach siedemdziesiątych XX w. przestały istnieć jakiegokolwiek granice możliwości eksploatacyjnych nie tylko szelfu, ale i głębokiego dna morskiego⁸.

Zwolennicy nowej definicji szelfu kontynentalnego przyjętej w art. 76 odwoływali się do kilku argumentów. Po pierwsze, wskazywali, że z uwagi na nieprecyzyjność „kryterium eksploatacyjnego” definicja szelfu w IV konwencji genewskiej musi być zmieniona. Po drugie, szeroko powoływano się na orzeczenie Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości dotyczące szelfu kontynentalnego Morza Północnego z 1969 r., w którym MTS kilkakrotnie mówił o naturalnym

⁸ Dyskusję dotyczącą nowej koncepcji szelfu kontynentalnego na III konferencji prawa morza przedstawił J. Symonides, *Nowe prawo morza*, PWN, Warszawa 1986, s. 181–206; tegoż, *Le plateau continental*, [w:] M. Bedjaoui (red), *Droit international. Bilan et perspectives*, Tome 2, Editions A. Pedone, Paris, 1991, s. 931–945.

przedłużeniu terytorium lądowego jako podstawie praw państwa nadbrzeżnego do szelfu, i to praw istniejących *ipso facto* i *ab initio*⁹. Państwa nadbrzeżne argumentowały nadto, że w miarę postępu technicznego udzielały licencji na eksploatację szelfu także na zboczu i wzniesieniu, wobec tego nie ma już możliwości odwrócenia tej sytuacji.

W momencie rozpoczęcia merytorycznych negocjacji na III konferencji przeciwko propozycji, by szelf kontynentalny wychodził poza zewnętrzną 200-milową granicę strefy ekonomicznej, wypowiadały się kraje śródlądowe i o niekorzystnym położeniu geograficznym, część krajów rozwijających się, a także rozwiniętych. Stanowisko przeciwne reprezentowały przede wszystkim kraje o szerokich szelfach oraz państwa Ameryki Łacińskiej i Stany Zjednoczone. Państwa te zaproponowały nową definicję szelfu kontynentalnego uzasadniając ich roszczenia.

Nowa definicja szelfu kontynentalnego została ostatecznie zaaprobowana. Zadecydowały o tym nie tyle przedstawiane argumenty, ile zręczna taktyka krajów o szerokich szelfach oraz względy praktyczne. Sprzeciw krajów rozwijających się został osłabiony z jednej strony zapowiedzią opłat za eksploatację zasobów mineralnych poza 200-milową granicą, z drugiej zaś tym, że zaproponowana definicja przyznawała wielu nadbrzeżnym krajom rozwijającym się szelf w granicach 200 mil, mimo że w wypadku wielu państw Ameryki Łacińskiej i Afryki kończy się on w odległości kilkudziesięciu mil od brzegu. Istotnym elementem w akceptacji nowej koncepcji szelfu było i to, że grupa państw, które posiadają obrzeże kontynentalne poza 200 milami jest dość znaczna i składa się z ok. 40 krajów. W grupie tej znalazły się państwa, których uczestnictwo w przyszłej konwencji miało istotne znaczenie, przeto zapewnienie ich przystąpienia do konwencji stało się także ważną przesłanką.

Zgodnie z konwencją państwo nadbrzeżne określa zewnętrzną krawędź obrzeża kontynentalnego wszędzie tam, gdzie obrzeże rozciąga się poza 200 mil morskich od linii podstawowych. Odległość, do jakiej sięgać może szelf kontynentalny, określa pkt 5 art. 76. Zgodnie z nim punkty tworzące linie zewnętrznych granic szelfu kontynentalnego na dnie morskim mogą się znajdować: „albo w odległości nieprzekraczającej 350 mil morskich od linii podstawowych”, albo „w odległości nieprzekraczającej 350 mil morskich od izobaty 2500 metrów, która jest sumą łączącą punkty leżące na głębokości 2500 metrów”. Państwo nadbrzeżne wytycza zewnętrzne granice swojego szelfu kontynentalnego tam, gdzie rozciąga się on poza 200 mil od linii podstawowych, łącząc liniami prostymi o długości nieprzekraczającej 60 mil morskich stałe punkty określone za pomocą współrzędnych szerokości i długości geograficznej.

Dla wyznaczenia granicy wewnętrznej szelfu kontynentalnego w Arktyce dwa postanowienia art. 76 mają szczególne znaczenie. W pkt 3 wyjaśnia on, że krawędź kontynentalna stanowi podwodne przedłużenie lądu państwa nadbrzeż-

⁹ *International Court of Justice, North Sea Continental Shelf Cases, Judgment of 20 February 1969, s. 29.*

nego i składa się z dna i podziemia szelfu, zbrocza i wzniesień. Nie obejmuje ona ani głębokiego dna oceanicznego wraz z grzbietami, ani jego podziemia. Z kolei pkt 6 stanowi, że postanowienie o granicy zewnętrznej szelfu kontynentalnego, która nie może przekraczać 350 mil morskich od linii podstawowej nie stosuje się do podmorskich wzniesień, które są naturalnymi składnikami krawędzi kontynentalnej, takich jak: ich płaskowyże, progi, ławice i odnogi. Tak więc, kiedy wzgórze podmorskie są naturalnym składnikiem krawędzi kontynentalnej, stanowią przedłużenie lub kontynuację szelfu, a nie są strukturą śródoceaniczną, niewchodzącą w obręb krawędzi kontynentalnej, granica wewnętrzna szelfu może wychodzić poza 350 mil.

Przyjęcie w UNCLOS odwołania do kryteriów geomorfologicznych, takich jak „podnóże zbrocza kontynentalnego” czy „grubość skał osadowych”, stwarza możliwości arbitralnego wytyczania granic zewnętrznej szelfu kontynentalnego. Państwo nadbrzeżne, kierując się swoimi partykularnymi interesami, mogłoby – z braku jakiegokolwiek obiektywizującego czynnika – uszczuplać obszar międzynarodowy będący wspólnym dziedzictwem ludzkości i przedstawiać roszczenia zbyt daleko idące. Aby zwiększyć szansę zaakceptowania granicy szelfu wychodzącego poza 200 mil, konwencja przewiduje utworzenie i funkcjonowanie Komisji Granic Szelfu Kontynentalnego, która po otrzymaniu informacji i opisu granicy akceptuje go, a ustalona w ten sposób granica staje się ostateczną i wiążącą.

Artykuł 76 konwencji w punkcie 8 stwierdza: „Informacje (zgłoszenia) o granicach szelfu kontynentalnego rozciągającego się poza 200 milami morskimi od linii podstawowych, od których mierzy się szerokość morza terytorialnego, są przedstawiane przez państwo nadbrzeżne Komisji Granic Szelfu Kontynentalnego, utworzonej zgodnie z aneksem II, z uwzględnieniem sprawiedliwej reprezentacji geograficznej. Komisja wydaje zalecenia państwom nadbrzeżnym w sprawach dotyczących ustanowienia zewnętrznych granic ich szelfu kontynentalnego. Granice szelfu ustanowione przez państwo na podstawie tych zaleceń są ostateczne i wiążące”. Zalecenia nie mają charakteru niewiążącej opinii, lecz są warunkiem prawnomiędzynarodowego uznania przedstawionych przez państwo nadbrzeżne zewnętrznych granic szelfu.

Aneks określa sposób powołania do życia, skład i zadania Komisji. Składa się ona z 21 członków występujących we własnym imieniu, niezależnych od państw będących ekspertami w dziedzinie geologii, geofizyki lub hydrografii. Są oni wybrani na 5 lat przez strony konwencji z uwzględnieniem potrzeby zapewnienia sprawiedliwej reprezentacji geograficznej¹⁰.

¹⁰ W skład Komisji w kadencji do 2017 r. wchodzi: M. Arshad (Pakistan), L. F. Awosika, (Nigeria), G. Carrera Hurtado (Meksyk), F. L. Charles (Trynidad i Tobago), I. F. Glumov (Rosja), R. T. Haworth (Kanada i Wielka Brytania), M. V. Heinesen (Dania), G. Jaoshvili (Gruzja), E. Kalngui (Kamerun), W. Lu (Chiny), M. B. Madon (Malezja), E. S. Mahanjane (Mozambik), J. A. R. Marques (Brazylia), S. Njuguna (Kenia), I. O. Oduro (Ghana), Y. A. Park (Korea), C. M. Paterlini (Argentyna), S. Rajan (Indie), W. R. Roest (Holandia), T. Urabe (Japonia) i Sz. Uścińowicz (Polska). United Nations, Oceans and Law of the Sea Commission on the Limits of the Continental Shelf (CLCS), Division for Oceans Affairs and the Law of the Sea, 18 September 2013.

Komisja rozpoczęła działalność w 1997 r. Zadaniem Komisji jest: a) rozpatrywanie danych i innych materiałów przedstawionych przez państwa nadbrzeżne dotyczących zewnętrznych granic szelfu na tych obszarach, gdzie wychodzą one poza 200 mil oraz wydawanie zaleceń zgodnie z art. 76 oraz b) udzielanie konsultacji naukowych i technicznych na wnioski zainteresowanego państwa nadbrzeżnego, w czasie przygotowywania przezeń danych dla Komisji. Pracuje ona w podkomisjach złożonych z siedmiu członków. Zalecenia podkomisji zatwierdzane są przez Komisję większością dwóch trzecich głosów. Są one przedstawiane w formie pisemnej państwu nadbrzeżnemu, które dokonało zgłoszenia i Sekretarzowi Generalnemu NZ.

W ramach Komisji działają dwie podkomisje. Ich zalecenia zatwierdzane są przez Komisję większością dwóch trzecich głosów. Są one przedstawiane w formie pisemnej państwu nadbrzeżnemu, które dokonało zgłoszenia i Sekretarzowi Generalnemu NZ. Zgodnie z zasadą 50 regulaminu Komisji, Sekretarz Generalny notyfikuje wszystkim członkom ONZ i wszystkim stronom konwencji otrzymanie zgłoszenia oraz podaje do publicznej wiadomości jego streszczenie (*executive summary*). W ciągu trzech miesięcy państwa mogą przedstawić Sekretarzowi Generalnemu swoje komentarze, które z kolei są przesyłane wszystkim członkom ONZ i Komisji.

Jeżeli państwo nadbrzeżne nie zgadza się z zaleceniami Komisji, to dokonuje ono zmienionego lub nowego zgłoszenia do Komisji, gdyż ta może zalecić przygotowanie uzupełnionego czy zmienionego zgłoszenia. Istotne znaczenie posiada art. 9 aneksu, który stanowi, że „czynności Komisji pozostają bez uszczerbku dla kwestii dotyczących delimitacji granic między państwami, których wybrzeża leżą naprzeciw siebie lub sąsiadują ze sobą”. Innymi słowy, problemy rozgraniczenia szelfu między państwami wyłączone są spod jej kompetencji.

Z kolei aneks I do Zasad Procedury Komisji stwierdza w art. 5, że w przypadkach, gdy istnieje spór lądowy czy morski Komisja nie będzie rozpatrywać i kwalifikować zgłoszenia przez którekolwiek z zaangażowanych w ten spór państw. Jednak Komisja może rozpatrywać jedno lub więcej zgłoszeń dotyczących spornego obszaru, pod warunkiem wyrażenia zgody przez wszystkie państwa będące stronami tego sporu¹¹.

Państwa nadbrzeżne zamierzające ustanowić granicę rozszerzonego szelfu, zobowiązane są do zgłoszenia Komisji szczegółowych informacji dotyczących takich granic, łącznie z uzupełniającymi danymi naukowymi i technicznymi w możliwie najkrótszym czasie, a w każdym razie w ciągu 10 lat od wejścia w życie konwencji w stosunku do tego państwa¹².

Zdecydowana większość państw, których szelfy kontynentalne wychodzą poza 200 mil morskich, nie przedstawiła jednak zgłoszeń w przewidzianym terminie od wejścia w życie w stosunku do nich konwencji. W tej sytuacji na spo-

¹¹ *Rules of Procedures of the Commission*, UN Doc. CLCS/40/Rev. 1, April 17, 2008.

¹² Art. 4 aneksu II do UNCLOS.

tkaniu państw-stron konwencji uzgodniono, że dziesięcioletni okres dla państw, które ratyfikowały konwencję przed majem 1999 r., a więc przed przyjęciem przez konwencję naukowych i technicznych wytycznych co do przygotowania zgłoszeń zewnętrznych granic szelfu kontynentalnego, liczyć się będzie od momentu przyjęcia tych wytycznych, czyli od maja 1999 r. do maja 2009 r.¹³ Ponieważ i ten termin nie został dotrzymany, strony konwencji na spotkaniu w 2008 r. zdecydowały, że wymogi aneksu II do UNCLOS zostaną spełnione, jeśli państwa przedstawią Sekretarzowi Generalnemu Narodów Zjednoczonych wstępną informację dotyczącą zewnętrznych granic szelfu wychodzącego poza 200 mil z podaniem zakładanej daty formalnego zgłoszenia zgodnie z art. 76 konwencji oraz zasadami procedury i wytycznymi naukowymi i technicznymi Komisji Granic Szelfu Kontynentalnego¹⁴. W 2009 r. zainteresowane państwa złożyły aż 46 wstępnych informacji. Nie są one rozpatrywane przez Komisję, ale stanowią zapowiedź złożenia w późniejszym i podanym terminie formalnego zgłoszenia dotyczącego zewnętrznej granicy rozszerzonego szelfu. Jeśli się do tej zapowiedzi doda liczbę siedemdziesięciu informacji już formalnie przedstawionych Komisji, z których tylko 19 zostało jak dotąd rozpatrzone, to uzyskuje się obraz ogromnego obciążenia Komisji, która w obecnym tempie, od 2 do 4 spraw rozpatrywanych rocznie, ma przed sobą program prac na kilkanaście, jeśli nie na kilkadziesiąt lat funkcjonowania¹⁵.

3. Zgłoszenia państw arktycznych przedstawione Komisji dotyczące granic szelfu kontynentalnego wychodzącego poza 200 mil

3.1. Zgłoszenie rosyjskie

Rosja była nie tylko pierwszym państwem arktycznym, ale w ogóle pierwszym państwem, które skorzystało z możliwości przewidzianych w konwencji i przedstawiło 20 grudnia 2001 r. zgłoszenie do Komisji dotyczące granic szelfu poza 200 milami¹⁶. Dotyczyło ono czterech obszarów: Morza Barentsa, Morza Beringa, Morza Ochockiego i Oceanu Arktycznego. Propozycja rosyjska przedstawiała roszczenie do włączenia do jej szelfu obszaru 1,2 mln km² dna sięgającego do bieguna północnego. Zgodnie z procedurą Sekretarz Generalny przesłał to zgłoszenie do wszystkich członków ONZ. Pięć państw przedstawiło swoje komentarze. Kanada i Dania stwierdziły, że bez uzyskania dalszych danych nie są

¹³ Stanowisko to zostało uzasadnione tym, że do przyjęcia wytycznych państwa nadbrzeżne nie były poinformowane, w jaki sposób zgłoszenia (informacje) powinny być przygotowane. *United Nations, Press Release SEA/1708*.

¹⁴ *United Nations Convention on the Law of the Sea, Meeting of States Parties, Eighteen Meeting, New York, 13 – 20 June 2008, SPLOS/183*.

¹⁵ Zgłaszane w czasie spotkań państw stron UNCLOS propozycje zmierzające do zastąpienia efektywności prac Komisji z uwagi na związane z tym koszty nie przyniosły, jak dotąd, istotnych zmian w zasadach jej funkcjonowania.

¹⁶ *Commission on the Limits of the Continental Shelf, Submission by the Russian Federation, U.N. Doc. CLCS, December 20, 2001*.

w stanie stwierdzić, czy się zgadzają ze zgłoszeniem czy nie. Norwegia podkreślała, że ma nierozwiązany spór delimitacyjny z Rosją na Morzu Barentsa. Japonia podnosiła kwestię Wysp Kurylskich. Najbardziej zdecydowane stanowisko zajęły Stany Zjednoczone, które podkreśliły, iż zgłoszenie rosyjskie ma poważne wady. W szczególności zakwestionowały tezę, że Wzgórza Łomonosowa są naturalnym przedłużeniem i komponentem szelfu kontynentalnego Rosji.

Komisja rozpatrywała zgłoszenie na dziesiątej oraz jedenastej sesji i po serii debat oraz konsultacji prowadzonych także w podkomisji, przyjęła zalecenia¹⁷. Komisja ani nie odrzuciła, ani nie zaakceptowała propozycji rosyjskich. W odniesieniu do Morza Barentsa i Beringa, zalecenia wskazują, że po osiągnięciu delimitacji z Norwegią na Morzu Barentsa i Stanami Zjednoczonymi na Morzu Beringa, Rosja powinna przekazać Komisji mapy i koordynaty linii rozgraniczenia, które będą wyznaczały zewnętrzną granicę szelfu kontynentalnego. Odnośnie do Morza Ochockiego rekomendacje wskazują na konieczność przedstawienia dobrze udokumentowanego częściowo zgłoszenia dotyczącego granicy zewnętrznej szelfu w północnej części tego morza. W kwestii obszaru Oceanu Arktycznego Komisja rekomendowała przygotowanie przez Rosję zrewidowanego zgłoszenia uwzględniającego ustalenia zawarte w zaleceniach.

Zgodnie z zaleceniem Komisji Rosja przystąpiła do zebrania danych naukowych uzasadniających jej stanowisko, że Wzgórza Łomonosowa i Mendelejewa są naturalnym przedłużeniem jej szelfu kontynentalnego.

3.2. Zgłoszenie norweskie

Kolejnym, po Rosji, państwem arktycznym, które przedstawiło zgłoszenie dotyczące zewnętrznej granicy szelfu kontynentalnego wychodzącej poza 200 mil była Norwegia. W listopadzie 2006 r. przedstawiła ona Komisji Granic Szelfu Kontynentalnego zgłoszenie dotyczące proponowanych granic w trzech obszarach: na Morzu Barentsa (Loop Hole), na Oceanie Arktycznym (Zachodni Basen Norweski) i na Morzu Norweskim (Banana Hole)¹⁸. Rozpatrzenie zawiadomienia norweskiego zostało wpisane do porządku dziennego wiosennej, dziewiętnastej sesji w 2007 r. Zgodnie z przyjętą procedurą, Sekretarz Generalny przesłał wszystkim członkom ONZ notyfikację zawierającą streszczenie zgłoszenia ze wszystkimi mapami i koordynatami wskazującymi przebieg proponowanej zewnętrznej granicy norweskiego szelfu kontynentalnego.

Cztery kraje – Dania, Islandia, Rosja i Hiszpania – przedstawiły komentarze. Ponieważ obszar Banana Hole jest fragmentem kontynentalnego szelfu nie tylko

¹⁷ Sprawozdanie Sekretarza Generalnego przedstawione Zgromadzeniu Ogólnemu, U.N. Doc. A/57/57, March 7, 2002.

¹⁸ Oceans and Law of the Sea, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, Commission on the Limits of the Continental Shelf (CLCS). Outer limits of the continental shelf beyond 200 nautical miles from the baselines: Subcommission to the Commission: submission by Norway, http://www.un.org/Depts/los/clcs_new/submissions_files/submission_nor.htm. Norwegia zapowiedziała też możliwość zgłoszenia propozycji w sprawie innych obszarów.

Norwegii, ale również Islandii oraz Wysp Owczych i Grenlandii, będącymi autonomicznymi częściami Danii, wcześniej, bo we wrześniu 2006 r., te trzy państwa uzgodniły, że granice między nimi zostaną ustanowione w drodze porozumień dwustronnych. Zgodnie z tym zarówno Islandia, jak i Dania w komentarzach stwierdziły, że nie mają zastrzeżeń do rozpatrywania zgłoszenia przez Komisję. Również Rosja nie zgłosiła zastrzeżeń, choć podkreśliła, że ustalenia Komisji nie będą miały wpływu na interpretację oraz jej praw wynikających z traktatu dotyczącego Spitsbergenu. Identyczne zastrzeżenia zgłosiła też Hiszpania. Zastrzeżenia Rosji i Hiszpanii są różne, także z punktu widzenia interesów Polski, która również jest stroną traktatu paryskiego z dnia 9 lutego 1920 r.¹⁹

Hiszpania podkreśliła, że jako strona tego traktatu ma prawa dotyczące eksploatacji zasobów znajdujących się na szelfie kontynentalnym, łącznie z obszarem wychodzącym poza archipelag Spitsbergenu. Podobnie Rosja, w swej nocie formułowała zastrzeżenie, że rekomendacje Komisji dotyczące zgłoszenia Norwegii nie mogą naruszać postanowień traktatu odnoszącego się do Spitsbergenu i odpowiednio przylegających do niego obszarów morskich. W odpowiedzi na notę hiszpańską Norwegia stwierdziła, że istnieją różnice co do interpretacji niektórych postanowień traktatu z 1920 r., jednak nie mają one żadnego wpływu na ustalenie zewnętrznej granicy szelfu, ani na pracę Komisji.

Zgłoszenie norweskie zostało przedstawione Komisji w kwietniu 2007 r.²⁰, a następnie przekazane podkomisji, która rozpatrywała je na trzech sesjach. Rekomendacje podkomisji zostały przekazane Komisji, która jednomyślnie przyjęła je 27 marca 2009 r.²¹ Komisja zaakceptowała proponowany przebieg zewnętrznej granicy szelfu norweskiego poza 200 milami z małymi tylko poprawkami. W części dotyczącej Banana Hole, Komisja zajęła stanowisko, że niewielki jej północny fragment wielkości 13 000 km², między terytorium lądowym a Jan Mayen, powinien być objęty kontynentalnym szelfem Wysp Owczych. Komisja potwierdziła prawa Norwegii do poszerzenia jej szelfu o 235 000 km². O takim pozytywnym rezultacie zdecydowało bardzo staranne zebranie danych naukowych w ścisłej

¹⁹ Traktat uznaje suwerenność Norwegii nad archipelagiem Spitsbergenu, jednak wszystkie strony traktatu uzyskały pewne prawa do prowadzenia działalności gospodarczej (eksploatacyjnej) na wyspach. Polska stała się stroną traktatu 2 września 1931 r. i ma wobec tego tytuł do prowadzenia, jak to przewiduje art. 3, „wszystkich morskich, przemysłowych, górniczych i handlowych operacji na zasadach absolutnej równości”. Por. na ten temat R. Churchill, *The maritime zones of Spitsbergen*, [w:] W. E. Butler (ed.) *The Law of the sea and international shipping: Anglo-Soviet post UNCLOS perspectives*, Dobs Ferry, N. Y.: Oceana Publications, 1985, s. 189 I n.; C. A. Fleischer, *Le regime d'exploitation du Spitsberg (Svalbard)*, *Annuaire français de droit international* 24, 1978, s. 275 I n.

²⁰ Statement by the Chairman of the Commission on the Limits of the Continental Shelf on the Progress of Work in the Commission, paras. 41, 50-52, U. N. Doc. CLCS/54, April 27, 2007. Zostało ono zaprezentowane przez R. Fife, Dyrektora Generalnego Departamentu Prawnego Ministerstwa Spraw Zagranicznych Norwegii.

²¹ Szerzej na ten temat V. Jares, *The Continental Shelf Beyond 200 Nautical Miles: The Work of the Commission on the Limits of the Continental Shelf and the Arctic*, *Nanderbilt Journal of Transnational Law*, t. XLII, s. 1292-1298; Ø. Jensen, *Norway's Outer Continental Shelf Limits in the Arctic*, *The Norwegian Atlantic Committee, Security Brief*, 4 – 2010.

współpracy z instytucjami naukowymi wielu państw oraz brak komentarzy kwestionujących przedstawione dane czy wskazujących konieczność ich uzupełnienia. Istotne jest również to, że propozycje Norwegii nie wychodziły poza 350 mil. Tym zgłoszenie norweskie różniło się od wcześniejszego zgłoszenia rosyjskiego.

3.3. Zgłoszenia duńskie i kanadyjskie

Propozycje rosyjskie i norweskie są jak dotąd jedynymi zgłoszeniami granicy zewnętrznej szelfu kontynentalnego w Arktyce przedstawianymi Komisji, przy czym tylko propozycje norweskie zostały przez nią zaakceptowane. Wśród dotychczasowych zgłoszeń znajdują się cztery przedstawione Komisji przez Danię. Dwa pierwsze dotyczą szelfu kontynentalnego Wysp Owczych: obszaru na północ od tych Wysp i obszaru Faroe-Rockall, złożone 29 kwietnia 2009 r. i 2 grudnia 2010 r. Dwie kolejne propozycje dotyczą granic szelfu grenlandzkiego i zostały przedstawione przez Danię 14 czerwca 2012 r. i 26 listopada 2013 r., a dotyczą: północno-wschodniego i południowego szelfu Grenlandii. Ponieważ zgłoszenia te nie wychodzą poza granicę 350 mil i nie obejmują kontrowersyjnego problemu Wzgórz Łomonosowa i Mendelejewa, mają one szanse na akceptację przez Komisję. Trudno jest jednak określić termin, w którym Komisja rozpatrzy te cztery zgłoszenia z uwagi na ogromną liczbę zgłoszeń oczekujących na rozpatrzenie. Dania zapowiedziała także zgłoszenie w 2014 r. (zgodnie z dziesięcioletnim terminem) propozycji dotyczących granicy zewnętrznej północno-zachodniego szelfu grenlandzkiego, który jej zdaniem obejmuje Wzgórz Łomonosowa i Mendelejewa, a tym samym i biegun północny.

Na pozytywne rozpatrzenie przez Komisję może liczyć wcześniej omówione zgłoszenie kanadyjskie z grudnia 2013 r., dotyczące rozszerzonego szelfu i jego granic na Oceanie Atlantyckim. Nie można tego stwierdzić w stosunku do zapowiedzianego zgłoszenia w sprawie granic jej szelfu kontynentalnego na Oceanie Arktycznym.

4. Istota sporów i kontrowersji dotyczących roszczeń do bieguna północnego

Wysunięcie przez którekolwiek z państw arktycznych roszczeń do włączenia bieguna północnego do szelfu kontynentalnego może być uzasadnione tylko twierdzeniem, że znajdujące się w pobliżu bieguna północnego Wzgórz Mendelejewa oraz Łomonosowa są przedłużeniem jego szelfu kontynentalnego i stanowią część krawędzi jego szelfu. Jak dotąd, takie zgłoszenie do Komisji Granic Szelfu Kontynentalnego złożyła w 2002 r. Rosja, przy czym ta teza nie została uznana przez Komisję za w pełni udokumentowaną, w związku z czym Rosja przygotowuje nowe zgłoszenie uzasadniające jej tezę o naturalnym przedłużeniu szelfu i objęciu Wzgórz Mendelejewa i Łomonosowa.

Prawa do poszerzonego szelfu sięgającego bieguna północnego, zgodnie z konwencją o prawie morza, nie istnieją, gdy pasmo wzgórz jest uznane za strukturę śródoceaniczną, nie będącą naturalnym przedłużeniem, szelfem. W ta-

kim przypadku, zgodnie z wcześniej przedstawionymi uwagami, państwo nadbrzeżne ma prawo tylko do 350 mil. Biegun północny leży poza tą granicą, przy czym najbliższej niego znajduje się Grenlandia, ale i tak w odległości przekraczającej 350 mil.

Teza o Wzgórzach Alfa, Mendelejewa oraz Łomonosowa jako naturalnym przedłużeniu szelfu rosyjskiego została zakwestionowana przez Stany Zjednoczone²². Stanowisko amerykańskie, co w znacznej mierze nie zostało w pełni odnotowane, kwestionowało nie tylko tezę rosyjską, ale i zawierało *expressis verbis* stwierdzenie, że system Wzgórz Alfa i Mendelejewa nie jest częścią szelfu kontynentalnego nie tylko Rosji, ale i jakiegokolwiek innego państwa. Również w odniesieniu do Wzgórz Łomonosowa Stany Zjednoczone jednoznacznie stwierdzały, że są one strukturą niepowiązaną z szelfami i stanowią część basenu Oceanu Arktycznego i nie mogą być uznane za komponent krawędzi kontynentalnych ani Rosji, ani jakiegokolwiek innego państwa. Nota amerykańska powoływała się na znaczną literaturę przedmiotu i przedstawiła szeroką argumentację uzasadniającą tezę, że Wzgórz Alfa, Mendelejewa i Łomonosowa są pochodzenia wulkanicznego i zostały utworzone przez magmę wydobywającą się z „gorącego miejsca” (*hot spot*). Nie są tworzone przez skały osadowe, co ma miejsce w przypadku szelfów²³. Jak dotąd, nie ma żadnych oznak, aby Stany Zjednoczone zmieniły swoje stanowisko.

Po raz drugi poza Rosją, oficjalnie tezę, że Wzgórz Alfa, Mendelejewa i Łomonosowa wchodzi w obręb krawędzi szelfu, przedstawiła Kanada we wstępnej informacji przesłanej Komisji w grudniu 2013 r. Informacja stwierdza, że krawędź kanadyjskiego szelfu kontynentalnego w obszarze Oceanu Arktycznego stanowi podmorskie przedłużenie lądu kanadyjskiego. W konsekwencji na Wzgórzach Alfa, Mendelejewa i Łomonosowa kanadyjski szelf wychodzi poza granicę 350 mil. Kanada zapowiada złożenie zgłoszenia dotyczącego granic szelfu kontynentalnego w obszarze Oceanu Arktycznego w odpowiednim czasie, co uzależnione jest m. in. od uzyskania dodatkowych danych.

Po ratyfikacji konwencji o prawie morza przez Kanadę w 2003 r. i Danię w 2004 r., rozpoczęły one realizację projektu dotyczącego szelfu kontynentalnego. Kanada oznajmiła, że rezultaty prowadzonych z Danią prac badawczych dowodzą, że Wzgórz Łomonosowa przylegają do szelfu północno-amerykańskiego i grenlandzkiego²⁴. W 2005 r. Kanada i Dania podpisały porozumienie o wspólnym badaniu obszarów na północ od wyspy Ellsmere oraz Grenlandii. W kwietniu i maju 2006 r. wspólna ekspedycja kanadyjsko-duńska (Lorita) podjęła w tym regionie sejsmiczne badania geologiczne. Były one kontynuowane przez Danię

²² United Nations, Doc. CLCS.01.2 001 LOS/USA, 18 March 2002. Nota z 28 lutego 2002 r. Została przesłana przez przedstawiciela USA w ONZ, ambasadora J. D. Negroponte.

²³ Nota amerykańska słusznie podkreśla, że szeroki konsensus między ekspertami, nieograniczony tylko do Komisji, jest uznaniem wiarygodności jej ustaleń.

²⁴ T. L. McDorman, *The Continental Shelf Beyond 200 NM: Law and Politics in the Arctic Ocean*, „Journal of Transnational Law & Policy”, Spring 2009, Vol. 18, n° 2, s. 183.

w 2007 r. w ramach programu Lomrog, a następnie Lomrog II w 2009 r. i Lomrog III w 2012 r.

Rzeczą zasługującą na uwagę jest fakt, że badania dna arktycznego prowadzone są we współpracy państw arktycznych, także Norwegii i Szwecji oraz innych państw uczestniczących w programach międzynarodowych. Rosja i Kanada wymieniają między sobą dane naukowe dotyczące szelfu. W 2003 r. Rosja zorganizowała konferencję międzynarodową w sprawie kwestii wzgórz podmorskich, a w czasie międzynarodowego spotkania w 2007 r. udostępniła naukowcom z Kanady i Danii poufne materiały związane z jej zgłoszeniem z 2001 r.²⁵

Rosja także realizuje bogaty program badań szelfu arktycznego. W czerwcu 2007 r. ekspedycja badaczy rosyjskich na statku „Rosija” rozpowszechniła informację, że Wzgórza Łomonosowa, jak dowiodły jej badania, są powiązane z szelfem rosyjskim. Wiele też komentarzy sprowokowała rosyjska ekspedycja statku badawczego „Akademik Fiodorow” w początkach sierpnia 2007 r., kiedy dwa batory „Mir 1” i „Mir 2” pobrały próbki z dna w ramach badań mających uzasadnić tezę o powiązaniu Wzgórz Łomonosowa z szelfem syberyjskim.

W badaniu dna Arktyki uczestniczą też Stany Zjednoczone. Skierowały na Ocean Arktyczny lodołamacz w celu sporządzenia mapy dna Alaski i ustalenia granic amerykańskiego szelfu kontynentalnego na północ od Alaski. USA współpracują z Kanadą, organizując badania, które mają prowadzić m.in. do zebrania danych dotyczących zewnętrznej krawędzi szelfu kontynentalnego.

Czy dane zbierane przez Danię, Kanadę i Rosję są przekonujące dla środowiska naukowego? Mogą co do tego powstawać pewne rozbieżności. Nie ulega wątpliwości, że są one podporządkowane i zbierane dla udowodnienia zakładanej „politycznej” tezy, że Wzgórza Mendelejewa i Łomonosowa są przedłużeniem szelfów kontynentalnych zainteresowanych państw, co dawałoby im prawo do wysuwania roszczeń wychodzących poza 350 mil. Czy można mieć zaufanie do danych zebranych przez zainteresowane państwa i niepoddawane żadnej obiektywnej weryfikacji? Argumentacja przedstawiona przez Stany Zjednoczone w dalszym ciągu zasługuje na uwagę, gdyż jak się czasem odnotowuje, mapa dna Oceanu Arktycznego czy jego zdjęcia satelitarne, pozwalają stwierdzić na pierwszy rzut oka, że nie ma pełnego przylegania i kontynuacji przez Wzgórza Mendelejewa i Łomonosowa szelfów kontynentalnych Danii, Kanady oraz Rosji i, że są one wyraźnie w wielu miejscach od nich oddzielone.

²⁵ B. Baker, *Law, Science and the Continental Shelf: The Russian Federation and the Promise of Arctic Cooperation*, „American University International Law Review”, 2010, Vol. 25, s. 269–270.

5. Czy biegun północny pozostanie wspólnym dziedzictwem ludzkości, obszarem międzynarodowym znajdującym się poza granicami jurysdykcji narodowej?

Spośród pięciu państw arktycznych, których wybrzeża otaczają Ocean Arktyczny, dwa – Norwegia i Stany Zjednoczone nie zgłaszają roszczeń do zewnętrznej granicy szelfu wychodzącego poza 350 mil. Wprawdzie Stany Zjednoczone nie są stroną UNCLOS, ale zgodnie ze stanowiskiem zajęтым jeszcze przez administrację prezydenta R. Reagana, akceptują w istocie wszystkie postanowienia konwencji, które uznają za normy zwyczajowe, z wyjątkiem części XI²⁶. Nie będąc stroną konwencji, nie są one jednak zobowiązane do złożenia zawiadomienia dotyczącego granic rozszerzonego szelfu. Jeśli jednak ich stanowisko uznające Wzgórza Mendelejewa i Łomonosowa za strukturę śródoceaniczną i nie będącą przedłużeniem szelfu jakiegokolwiek państwa nie ulegnie zmianie, to wyklucza to możliwość przedstawienia roszczenia sięgającego aż do Bieguna Północnego.

Jeśli chodzi o trzy pozostałe państwa to obecną, dość burzliwą, wcześniej odnotowaną, dyskusję wywołało stanowisko Kanady zaprezentowane przez jej premiera i ministra spraw zagranicznych, zapowiadające złożenie zawiadomienia dotyczącego granic szelfu nie tylko obejmujące, ale wychodzące daleko, bo 200 mil poza biegun północny. Taki zasięg szelfu nie jest jednak odnotowany we wstępnej informacji, złożonej do Komisji. Jak to wynika z wcześniejszych uwag, stanowisko to wyraźnie podyktowane jest względami polityki wewnętrznej, chęcią zaprezentowania się obecnego rządu wobec społeczeństwa jako zdecydowanego obrońcy interesów narodowych. Spotkało się ono ze zdecydowaną odpowiedzią Rosji i z pewnością nie uzyska też aprobaty Danii.

Jeśli chodzi o Federację Rosyjską, to należy przypomnieć, że w zgłoszeniu z 2001 r. przedstawiła ona roszczenie sięgające do, ale nie obejmujące, bieguna północnego. Można to zrozumieć jako milczącą propozycję, by i inne państwa arktyczne nie wychodziły z roszczeniami poza swoje tradycyjne sektory, tzn. by granice szelfów spotykały się na biegunie, ale nie szły dalej. Nie jest jasne, czy stanowisko to zostanie powtórzone czy zmienione w nowym zgłoszeniu rosyjskim, które oczekiwane jest od dłuższego czasu.

Co do Danii, to należy się spodziewać, że w zgłoszeniu do Komisji, co ma nastąpić przed końcem 2014 r., sformułuje ona roszczenie do szelfu wychodzącego poza 350 mil, ale nie jest oczywiste czy proponowane granice zewnętrzne szelfu wyjdą, i jak daleko, poza Biegun Północny.

Jakie są szanse i perspektywy uzyskania aprobaty Komisji dla ewentualnych roszczeń Kanady, Rosji i Danii? Są one bardzo odległe i wątpliwe, a to z kilku przynajmniej powodów. Po pierwsze, żadne z państw arktycznych, poza wstępną informacją Kanady, nie złożyło jeszcze zgłoszeń dotyczących zewnętrznych

²⁶ Szerzej na temat stosunku Stanów Zjednoczonych do UNCLOS, J. Symonides, *Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza – w 30 lat od jej przyjęcia*, „Prawo Morskie”, t. XXVIII, Gdańsk 2012, s. 12 n.

granic szelfu na Oceanie Arktycznym, obejmujących biegun północny. Ani nie uczyniła tego Rosja zobligowana przez Komisję do przedstawienia poprawionego zgłoszenia, ani Kanada, ani Dania. W związku z respektowaniem kolejności zgłoszeń i obecnymi ograniczonymi możliwościami rozpatrywania propozycji, można zakładać, że Komisja będzie mogła zająć się nimi najwcześniej w trzeciej dekadzie XXI w.

Po drugie, należy pamiętać, że w przypadku istniejących sporów delimitacyjnych, dotyczących zgłoszonych obszarów, Komisja może rozpatrywać je, jeśli wszystkie strony sporu wyrażą na to zgodę. W sytuacji nakładających się zapewne roszczeń, nie wydaje się, by zainteresowane państwa arktyczne, w atmosferze narastającego konfliktu, zgodziły się na rozpatrywanie tych zgłoszeń przez Komisję. Bez jej aprobaty proponowana granica zewnętrzna szelfu „obejmująca” biegun północny pozostanie tylko nieuznanym, jednostronnym roszczeniem.

Powstaje kolejne pytanie, czy w przypadku sporów delimitacyjnych i nakładania się roszczeń duńskich, kanadyjskich i rosyjskich istnieje szansa odwołania się do obowiązkowej jurysdykcji, przewidzianej w części XV konwencji o prawie morza. Nie ma takiej możliwości, gdyż wszystkie trzy zainteresowane państwa zgodnie z art. 298 UNCLOS wyłączyły możliwość odwołania się do obowiązkowych procedur przewidzianych w konwencji w kwestiach delimitacji granic. Perspektywa rozwiązania sporów dotyczących roszczeń do bieguna północnego w drodze negocjacji i rokowań też budzi wątpliwości.

Zgodnie z konwencją o prawie morza, dno mórz i oceanów poza granicami jurysdykcji narodowej (poza szelfami) stanowi obszar międzynarodowy będący wspólnym dziedzictwem ludzkości, znajdujący się pod zarządem Organizacji Dna Morskiego. Obecnie do momentu ustalenia zewnętrznych granic szelfów, dno Arktyki poza granicą 200 mil ma taki właśnie status. Stopniowo, w miarę rozpatrywania i akceptowania przez Komisję zgłaszanych już roszczeń do szelfu kontynentalnego wychodzącego poza 200 mil, ale nieprzekraczających 350 mil, jak to ma już miejsce w odniesieniu do szelfu norweskiego, obszar dna arktycznego znajdującego się poza granicami jurysdykcji narodowej będzie się kurczył. Wydaje się jednak, że utrzymanie statusu wspólnego dziedzictwa ludzkości w stosunku do samego bieguna północnego i uzgodnionego, niedużego obszaru obejmującego dno między nim a zewnętrzną granicą rozszerzonych szelfów, niewychodzących poza 350 mil, mogłoby z wielu względów być pożądanym rozwiązaniem umożliwiającym uniknięcia sporów i konfliktów terytorialnych, które mogą negatywnie wpływać na stosunki międzynarodowe. Jest to też zgodne z oczekiwaniami społeczności międzynarodowej i wsparciem, jakie w opinii publicznej uzyskuje koncepcja stworzenia wokół bieguna północnego symbolicznego parku narodowego, rezerwatu, obszaru chronionego, Sanktuarium Narodów Zjednoczonych²⁷.

²⁷ Propozycje te wymagają osobnego omówienia, co wykracza poza ramy tego artykułu.

Janusz Symonides

**CLAIMS TO THE NORTH POLE IN THE LIGHT
OF THE UNITED NATIONS CONVENTION ON THE LAW (UNCLOS)**

The North Pole, in line with UNCLOS, at present is the International Area – common heritage of humankind under the jurisdiction of the Sea-Bed Authority. Claims to include the North Pole into the continental shelf exceeding 350 miles may be presented by the Arctic States on the assumption that the Lomonosov Ridges are the prolongation of their continental shelf. The Russian Federation presented in 2001 a submission to the Commission on the Limits of the Continental Shelf concerning the continental shelf in the Arctic reaching till the North Pole. This claim has not been accepted by the Commission and the Russian Federation has been asked for a corrected submission. In 2014 the Canadian authorities made a series of statements that Canada will present a claim to the outer limits of the continental shelf in the Arctic reaching not only to the North Pole but 200 miles beyond it. Denmark as foreseen by UNCLOS has a time limit and probably will make a submission before the end of 2014. The main thesis of this article is a proposition to stop the claims of the Arctic States at 350 miles and preserve the present status of the North Pole as the common heritage of humankind. This proposal is based on a number of political, legal, scientific and economic arguments. The area around the North Pole instead of provoking conflicts in the Arctic should become a United Nations Sanctuary protected and maintained by the whole international community.